23. ԱՍՍՈՒ ՊԱՀԱԾ ԳԱՌԸ ԳԵԼԸ ՉԻ ՈՒՏԻ

Ավալ ժամանակին ըլնում ա չիլնում մի թագավոր։ Էս թագավորը ունենում ա մի կնիկ, էրկու էլ տղա՝ ամեն մինը ըսենց հինգ-վեց տարեկան։ Էս թագավորը ընե՛նց մի խղճմտանքով մարդ ա ըլնում, ընե՛նց մի արդար դատաստան անող, աղքատներին, անճարներին ողորմող, որ քոմմա սրա անըմովն ին օրդում[1] ուտում՝ ընե՛նց մի հայ-քրիստոնյա մարդ ա ըլնում։

Օրեն մի օրը, մի դարվիշ վեր ա կենում գալի էդ թագավորի ամարաթը։

— Ի՞նչ մարդ ես,— հարցնում են նոքարները։

— Ես ֆլա՛ն դարվիշն եմ,— ասում ա,— էկել եմ թագավորին տեսնամ։

Էթում են թագավորին իմաց տալի.—Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են,— ըսենց մի դարվիշ ա էկե, ուզում ա քեզ տեսնա. թո՞ղանք գա, թե չէ՛։

— Թո՛ղ գա,— ասում ա թագավորը,— մա՛րդ ա, բալի մի խնդիրք ունի ասելու։

Նոքարներն էթում են դարվիշին կանչում, բերում թագավորի կուշտը, իրանք թողում դուս գալի։ Դարվիշը թագավորին գլուխ ա տալի, ընդե կաննում։

---

[1] Տպագիր տեքստում՝ Երդում. ուղղումը բանահավաքինն է (Ս. Կ.)։

— Ի՞նչ մարդ ես,— հարցնում ա թագավորը,— ի՞նչ բանի համար ես էկե։

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— ես ֆլա՛ն դարվիշն եմ, ֆլա՛ն երկրիցը՝ մի խնդիրք ունեմ քեզ ասելու։

— Ասա՛,— ասում ա թագավորը,— ասա՛ տեսնամ խնդիրքդ ի՞նչ ա։

— Թագա՛վորն ապրած կենա, կասեմ, համա պտի օրդում ուտես, որ անխոս կկատարես։

— Ասա՛, մի՛ վախի. ինչ որ ձեռիցս գա՝ կանեմ։

Դարվիշը գալիս ա ընկնում թագավորի ոտները.— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— ես ուզում եմ, որ քու թագավորությունը իրեք օր տաս ինձ։ Կտա՞ս, թե չէ։

Թագավորը միտք ա անում, միտք ա անում, միտք ա անում.— Լա՛վ,— ասում ա,— որ տամ, դու էլ խո՞սք ես տալի, որ իրեք օրը թամմի թե չէ՝ իմ թագավորությունը էլ եդ ինձ տաս։

— Հա՛, թագա՛վորն ապրած կենա, հա՛, խոսք եմ տալի։ Ղըտվի, ի՛նչ ուզում ես՝ արա՛։

— Որ ըտենց ա, տվի[1]։

Կենում ա ընչանք լավ մութը գետինը կոխում ա, ոտքը խաղաղվում, նոր իրա շորերը հանում ա, տալի դարվիշին, դարվիշինը ինքը հագնում, թողում ամարաթը, դուս գալի։ Էթալիս նոքարները տեսնում են, ըսկի չեն էլ ճանանչում. ասում են՝ հալբաթ էն դարվիշն ա, թագավորին տեհավ պրծավ, հմի էթում ա. դուռը բաց են անում՝ ճամփու դնում։ Հա՛, ըս էլ պտի ասեմ, որ էս բանը թագավորից ու դարվշից սավայի, որ ասես, մարդ չի իմանում, ընչանք իրա օղլուշաղն էլ խաբար չիլնում։

Թամամ իրեք օր դարվիշը թագավորություն ա անում։ Իրեք օրը թամմում ա թե չէ, թագավորը վեր ա կենում գալի։

— Դա՛րվիշ աղպեր,— ասում ա,— իրեք օրը թամմեց, դե հմի վեր արի թախտիցը՝ ես նստեմ։

— Ի՞նչ ես դուս տալի,— ասում ա դարվիշը,— հո չե՞ս գժվե. ի՞նչ թախտ, ի՞նչ բան, էրա՞զում ես, ի՛նչ ա։

— Լա՛վ, դարվիշ աղպեր, հանաքի վախտը չի. թեզ արա՛, քանի մարդ չի էկե։

[1] Տպագիր տեքստում՝ «Բաս որ ըտենց ա, կտամ». խմբագրումը բանահավաքինն է (Ս. Կ.)։

Խեղճը հենց իմանում էր հանաք ա անում։ Համա մըն էլ էն տեհավ, որ նոքարներին ձեն տվեց. էկան վրա հասան, գլխին տալոն, բրոթբրոթելոն, քաշքշելոն տարան ընչանք հայաթը, ընդիան էլ արեցին քուչեն՝ դուռը շինեցին։ Խեղճը էլ չկարաց ամոթու ձեն-ծպտոն հանի, փոր-փոշման թողաց՝ գնաց։ Գնաց, հեգսի օրն էլ եդ էկավ, տեհավ ամարաթի դուռը բաց ա, ուսուլով նի մտավ, գնաց սուտ-թագավորի աղաքին կաննեց։

— Ա՛յ դարվիշ աղպեր,— ասեց,— ըսենց հանաք չիլնի, էրեկ էլ ընենց խաղկ ու խայտառակ անելոն ինձ դուս անիլ տվիր ըստիան։ Թագավորությունս քեզ իրեք օր ի տվե, ըսօր էլ հրես չորս օրը թամմում ա։ Ի՞նչ կասես, աղպեր։

— Հանաք-մանաք չեմ գիտա,— ասեց դարվիշը,— էս սհաթը դուս կորի ըստիան, թե չէ նոքարներիս ձեն կտամ, կգան, էլի քեզ էրեկվա օրը կքցեն։

Խեղճ թագավորը տեհավ, որ ճար, իլլաճ չկա, դարվիշն ուզում ա զոռ-զոորբա իրա թագավորությունը զավթի.— Դո՛ւ քու աստոծը,— ասեց,— թագավորությունը ձեռիցս խլեցիր, կնիկս ու էրեխեքս էլա տո՛ւ, տանեմ նրանցով մխիթարվեմ։

Դարվիշը գնաց բերեց տվեց իրան։ Նա էլ կնկա ու էրեխեքանց կուռը բռնեց, լալով, լալաշկով ամարաթիցը դուս էկավ՝ գնաց։

— Փա՛ռք քեզ, աստոծ,— ասեց,— փառքդ շատ ըլնի. դո՛ւ տվիր՝ դու էլ առար։ Հալբա՛թ ես մի մեղքի տեր ի, որ օր ծերությունն էս զուլումը բերիր գլուխս։ Փա՛ռք, փա՛ռք, հազա՛ր հետ փառք քեզ, աստոծ։

Կնիկը, էրեխեքը աղաք արեց, ասեց. «Էթամ ղարբություն, բալի մի աշխատանքի տուտ բռնեմ, տուն, տեղ, օղլուշաղ պահեմ»։ Մի քանի ամսվա ճամփի պաշար վե կալան, ասսու անումը տվին, ընկան ճամփա։ Էկան, էկան, էկան, շատն ու քիչն աստոծ գիտա, մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ, մախլասի՝ ընչանք իրիկուն էկան, մի չոլ-յարանի տեղ գշերը վրա հասավ։ Էն սհաթը ըստե վեր էկան, ասեցին. «Կենանք ընչանք լիսանա, նոր վե կենանք էթանք»։

Ըստե վեր են գալի, էթում[1] չոր չոփ, թիթեն-միթեն կիտում,

---

[1] Տպագիր տեքստում այս բառին հաջորդում է՝ ընդերաձիից, որը ջնջված է բանահավաքի ձեռքով (Ս. Կ.)։

բերում կրակ անում, կրակի չորս բոլորը ջերկուն նստոտում, ենենա բերում հաց-մաց ուտում, թեք ընկնում՝ քնում։ Գշերվա մի վախտը զընգզընգոցի ձեն ա գալի. թագավորը գլուխը բանձրացնում ա, տեսնում մի բեզրգյան իրա քոչ ու բարխանով, նոքարներով էկավ իրանցից մի մանգլաշանք տեղ հեռու վեր էկավ։

Էս բեզրգյանը ըտե վեր ա գալի, շադիր տալի, նոքարներին հրամայում ա կրակ անեն, որ զադ-մադ էփեն ուտեն։ Նոքարներն էթում են[1] ցախ-մախ, թիթեն-միթեն[2] հավաքում, բերում, որ կրակ անեն, բիրդան տենում են՝ հրենիկ հա՞, ֆլա՛ն տեղը կրակ ա էրեվում։

— Էթա՛նք,— ասում են,— ընդիան կրակ բերենք՝ կպցնենք։

Վեր են կենում գալի ի՞նչ տենում՝ մի դարվիշ, էրկու էրեխա, մըն էլ մի կնիկ կրակի չորս բոլորը ջերկուն պառկոտել են։ Կնիկ մի՛ ասի՝ մի ակն-արեգակ, հուրի-մալաք, մարալ, ջեյրան, թառլան ղուշ ասա՛։ Սրանց ոտի ձենիցը թագավորը ալբիալը զարթնում ա։

— Բար՛իրիկուն,— ասում են,— դա՛րվիշ աղպեր։

— Բարո՛վ, հազա՞ր բարին,— ասում ա։

— Ջի՞լնի մի քիչ կրակ տաս, տանենք մընք էլ կրակ անենք։

— Խի՞ չիլնի,— ասում ա,— հրենիկ՝ ինչքամ ուզում եք, վե՛ կալեք տարեք։

Նոքարներն էթում են մի քանի կրակ վեր ունում, թողում գալի իրանց շադիրը։

— Խի՞ էսքամ եդացաք,— հարցնում ա բեզրգյանը։

— Բեզրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասում են նոքարները,— էն ինչ մենք ենք տեհե, դու տենայիր՝ ո՛վ գիտա՝ ընչանք լիս ընդե ղուլ ըլնեիր, մնայիր։

— Խի՞, ի՞նչ կար, ի՞նչ եք տեհե,—հարցնում ա բեզրգյանը,— ասե՛ք տե՞նեմ։

— Բեզրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասում են,— գնացինք տեհանք կրակի չորս բոլորը պառկոտել են՝ մի դարվիշ, էրկու էրեխա, մըն էլ մի սի՞րուն, մի նա՞շխուն կնիկ. էնքա՛մ սիրուն, էնքա՛մ սի-

---

[1] Տպագիր տեքստում այս բառին հաջորդում է՝ ընդերանիից, որը ջնջված է բանահավաքի ձեռքով (Ս. Կ.)։

[2] Տպագիր տեքստում՝ կոտոկոտոռանք. ուղղումը բանահավաքինն է (Ս. Կ.)։

ռուն, էնքա՛մ սիրուն՝ որ չուտես, չխմես, չհագնես, չմաշես, հենց նրա գյուլ-ջամալին թամաշ անես[1]։

— Բաս որ ըտենց ա,— ասում ա բեզրգյանը,— չե՞ք կարա էթա մի ֆանդով էդ կնկանը փախցնի բերի. որ բերեք՝ էլ փո՛ղ, էլ խազինա՛, էլ մա՛լ, էլ դոլվա՛թ, մախլաս՝ հենց ի՛նչ ուզեք, իմա՛ց կացեք, կտամ։

— Կա՛րանք, խի՞ չենք կարա, բեզրգյա՛նը սաղ ըլնի,— ասում են։

Նոքարները կրակ են անում, պրծնում, եդ դառնում գալի դարվըշի կուշտը։

— Դա՛րվիշ աղպեր,— ասում են,— քեզ մի խնդիրք ունենք ասելու։

— Խեր ըլնի, ասեք տեսնամ. ի՞նչ ա ձեր խնդիրքը,— ասում ա դարվիշը։

— Մեր բեզրգյանի կնիկը էրկուֆոգիս ա,— ասում են,— հրեն որդե որ ա կազատվի. սատանական էս չոլ, յարանի տեղը ո՛նչ տատմեր կա, ո՛նչ կնիկարմադ, որ ցավը բռնելիս՝ նրան մուղաթ կենա։ Հմի էկել ենք մուննաթ անենք քեզ, կնկանդ ասես՝ գա մեր խանըմին ազատի, էլի մենք նրան մեր քվոր պես կբերենք կհասցընենք ընչանք ըստե։

— Ա՛յ կնիկ, կէ՞թաս,— հարցնում ա դարվիշը կնկանը։

— Խի՞ չեմ էթա, ա՛յ մարդ,— ասում ա կնիկը,— էս չոլ, յարանի տեղը ծննդկանի հավարին հասնիլը ֆոգու էլ վարձք ա։

Վեր ա կենում նոքարների հեննա գալի, սաքի թե բեզրգյանի կնկանը պտի ազատի։ Հենց որ հասնում ա շադիրը, բեզրգյանը հրամայում ա անսաս վեր ունեն կնկանը դնեն մի ղութկի մեջ, բեռները կապոտեն՝ յա՛ լլա։ Նոքարներն էն սհաթը կնկանը բերում են դնում մի ղութիկ, բերանը ղայիմ կալնում, բեռները բարձում, ընկնում ճամփա։

Խեղճ դարվիշը կացավ մի սհաթ, էրկու սհաթ, իրեք սհաթ՝ տեհավ չէկավ։

— Հալբա՛թ,— ասեց,—բեզրգյանի կնիկը շատ դժար ա, պահում են ընչանք ազատվի, պրծնի, նո՛ր վեր ունեն, բերեն։ Մխելի

---

[1] Տպագիր տեքստում այս բառին հաջորդում է՝ «ընենց մի սիրունիկ զադ էր», որը ջնջված է բանահավաքի ձեռքով (Ս. Կ.)։

հասնի, ես նրան ինձ որթի պըտի շինեմ, իմ թաքավորությունն էլ տամ նրան։

Տղեն գնաց հընդորը ասեց, թե.— Դա՛վիթ, դե դու գնա քու բանին կաց. վախի՛լ մի, թաքավորը ինձ իրան տղա ա շինըմ. եվոր բանն էլավ, ինչ որ սիրտդ ուզի՝ ես կտամ քեզ։ Դե գնա՛, արխեին կաց։

Հընդերը գնաց իրա տեղը, ինքն էլ գնաց թաքավորի կուշը։ Թաքավորը դրկեց դրան համամ, թամուզ լեզացրին, բերին թամուզ շորեր հաքցրին, արին թաքավորի տղա։ Մնաց մի էրկու շաբաթ, մի ամիս ըտեղ, թաքավորը մտածեց, ասեց.— Արի՛ սրան պսակենք, ժամանակին իմ թաքավորությունն էլ տամ սրան։

Վաղիրն ու նաղիրն ասեցին.— Լավ ես ասըմ, թաքավոր, համա խոսքը տղինն ա, կանչենք հարցնենք, տենանք ո՞ւմ ախչիկն ա առնըմ։

Թաքավորն ասեց.— Շա՛տ լավ։

Կանչեցին տղին, ասեց.— Ո՛րթի, ես ուզըմ եմ քեզ հարսանիք անեմ, մի լավ մարթի ախչիկ ուզեմ, որ դու ըլես իմ թախտի թաքավոր, նա էլ ըլի թաքուհի։

Ասեց.— Թա՛քավոր, դու գիտաս։

Ասեց.— Ես գիտամ, համա բանը քեզանըմ ա, տենանք ո՞ւմ ախչիկն ես ուզըմ։

Ասեց.— Թաքավոր, ախր էդ ձեր բանն ա, ես ի՞նչ ասեմ։

Ասեց.— Որթի, դու պըտես ասիլ, ա՛սա։

Ասեց.— Թաքավոր, որ ինձ ես հարցնըմ՝ շատ զոռ ա իմ ասածը։

Ասեց.— Ասա՛, որթի, ինչ որ ասես՝ կկատարեմ։

Ասեց.— Թաքավոր, որ ինձ ես ասըմ՝ ես առնըմ եմ Գյուլինան-Բանովշին [1]։

Ասեց.— Ա՜յ հա՜յ, էդ շատ դժվար ա, ա՛յ որթի։— Ասեց.— Նաղրի ախչիկն առ, վաղրի ախչիկն առ, յա մի ուրիշ թաքավորի ախչիկ առ, թե չէ ո՞վ կարա բերի Գյուլինան-Բանովշին։

Ասեց.— Թաքավոր, եվ որ ինձ իրավունք տաս՝ ես բերել կտամ։

Ասեց.— Ես շատ ուրախ կըլնեմ, իրավունք ունես։

---

[1] Դեղնագույն վարդին, (ծանոթ. բանահավաքի)։

— Մարթ ղրկենք,— ասեց,— իմ հընդորը կանչենք, իմ հընդեբը շատ ղոչաղ ա, նա կբերի։

— Մարթ ղրկա՛, թող կանչեն գա։

Ասեց.— Թաքավոր, ես ինքս կէթամ կբերեմ տղին։

— Դե գնա՛,— ասեց։

Դուս էկավ, գնաց իրա հընդոր կուշաը.— Բարի իրիկուն, ա՛խպեր։

— Բարով, հաղար բարի։

— Էհ, մո՞նց ես, լա՞վ ես։

— Լավ եմ, էլի, ապրըմ ենք. էս շափաթ մի իրեք մանեթ փող եմ առե։

— Վախիլ մի, ադա, ասուված որ աչողացրել ա՝ իրեք մանեթի տեղակ իրեք հաղար մանեթ կտամ քեզ, ճամփու կդնեմ։— Ասեց.— Ադա, գիտա՞ս ինչ կա։

— Ի՞նչ։

— Քեզ շատ թաքավորի կշտին դովացել եմ, ասել եմ ըսենց ղոչաղ տղա ա իմ ախպերը։ Էկել եմ քեզ տանեմ, որ էթաս ինձ հըմար ախչիկ ուղես։

— Հա՛յ տնաշեն, ես ո՞րտեղան ախչիկ ուղողն եմ։ Ես ի՞նչ գիտամ ախչիկ ուղիլը։

— Այ տունդ շինվի, ի՞նչ ես վախըմ, ինչ որ քե կասենք՝ դու էն արա։ Տանըմ եմ քեզ, որ թաքավորը քեզ ճընանչի, որ էն ժամանակը, որ ես թաքավոր ըլեմ՝ դու էլ ըլես իմ նազիրը։

Թե.— Դեհ դու գիտաս, ախպեր, որ ասըմ ես՝ էթանք։

Վե կացան իրանց այնոյինը վե կալան, գնացին թաքավորի կուշաը։

Գնաց տղեն թաքավորին գլուխ տվուց, կանգնեց, ասեց.— Թաքավորն ապրած կենա, ի՞նչ ես ասըմ։

Թաքավորն ասեց.— Ես քեզ ասըմ եմ, որ էթաս Գյուլինան-Բանովշին ուղես իմ սանիկին. գնա՛, ինչ որ սիրտդ ուզըմ ա, վե կալ ու գնա։

— Թաքավորը սաղ ըլի,— ասեց,— ես ո՞նց էթամ, դու թաքավոր ես՝ չես կարըմ, որ զորք ունես, զոռ ունես. ես ի՞նչ անեմ՝ ոչ մարթ ունեմ, ոչ փող։

Սանիկն ասեց.— Սուս կաց, գնա՛, մի վախիլ, ես քեզ տեղը կասեմ, ուզըմ եմ քեզ լավ մարթ շինեմ, ինչ ուզըմ ես՝ ուզի, գնա՛։

Ասեց.— Թաքավոր, որ ախպերս ասում ա՝ կէթամ, համա դարիպ տղա եմ, ինձ մի տասը օր ժամանակ տու, մի հազար մանեթ էլ փող տու, ուտեմ, խմեմ, էս քաղաքը ման գամ, մարթ ճընանչեմ, որ նոր էթամ։

Թաքավորն ասեց.— Շատ լավ, հազար մանեթ տվե՛ք էդ տղին։

Էդ տղեն գլուխ տվուց ու դուս էկավ, գնաց քաղաքը. օրը հարիր մանեթ էդ քաղաքըմը ծախսեց՝ ուտում էր, խմում, դափով, զուռնով քեֆ անում։ Ինն օր քեֆ արեց, մնաց էն մի օրը, մեկ էլ հարիր մանեթ փող։

Տղեն առավոտը վեր կացավ, էրեսը լվաց, ասեց.— Ա՛ստված, էսօր հարիր մանեթը ո՞րտե պըտի ուտեմ։

Գնաց քաղաքի ղրաղին, տեհավ մի մկիտանի դուքան կա.— Բարիլո՞ա,— ասեց,— խազեին։

— Բարո՞վ, հազար բարի։

Ասեց.— Խազեին, մի տրիցատկա արաղ բե՛։

Արաղը բերուց։

— Էրկու թաս էլ բե,— ասեց։

Լցրուց էրկու թասը, մինը ինքը վեր կալավ, մինն էլ տվուց մկիտանչուն։

Ասեց.— Սաղ ըլես, խազեին, աստված բարու հետ ըլի։— Ասեց.— Խմա՛, խազեին, էտ էլ դու խմա։

Մի մին էլ խմեցին, հանեց արաղի փողը տվուց՝ տասը մանեթ։

— Ա՛ռ, խազեին, ես սաղ ըլեմ քու հըմար։

Խազեինը առավ փողը, դրուց դալխը։ Ինքը մտքի հետ ընկավ. ղաֆիլ տեղ էթալը միտքը ընկավ։ Ձեռը դրուց անդաջին, մտածեց։

Խազեինն ասեց.— Ա՛յ տղա, խի՞ ես ըտենց երկար մտածըմ, վախըմ ես տասանոցդ ուտե՞մ։ Արաղի դինը մի աբասի ա, մնացածը ետ կտամ։

Ասեց.— Խազեին, դրա հըմար չեմ մտածըմ,— ասեց,— ես դարդ ունեմ։

Ասեց.— Ա՛յ որթի, ի՞նչ ա դարդդ։

Ասեց.— Թաքավորը ինձ ղրկըմ ա էթամ Գյուլինան-Բանուվշին բերեմ։ Տասն օր մհուլ ի առել. էսօր թմամըմ ա, էքուց պըտի էթամ, չեմ գիտըմ, թե ի՞նչ անեմ։

Ասեց.— Վա՞յ, այ որթի, էդ ինչ դժվար բան ա. էդ թաքավորը ինքը խի՞ չի էթըմ, որ քեզ պես մի գյադի ա ղրկըմ։

Ասեց.— Իմ հընգորն ա ուզում էդ ախչիկը, իմ հընգերն էլ ինձ ա ղրկում։

— Ա՛ տղա,— ասեց,— քու ու քու հընգոր մեչ բան կըլի, դու կարա՞ս էդ ախչիկը բերել։

— Ի՞նչ անեմ, որ ղրկում են՝ պըտի էթամ, էլի։

— Դե որ պըտի էթաս, ա՛յ որթի, ես պատվերը քե կասեմ։

Ասեց.— Պըտի ծովով էթաս, մի հատ,— ասեց,— ծովի ղրաղին դյամի շինել կտաս, որ մեչը սաղա չամ-չրաղից ըլի. նրա մեչին վե կունես մի սարեն ուտելիք, ետո քեզ համար վե կունես տասնէրկու ձեռք թամուղ թաքավորական շորեր, էնու գյորա էլ փող վե կունես. վախիլ մի, թաքավորից ինչ ուզես՝ կտա, թաքի էն ախչիկը բերես։ Վե կունես,— ասեց,— մի ուրաք, մի սղոց, մըն էլ մի կծիկ թել, որ ընչար հազար մղոն երկար ըլի։ Ետոնք որ թաքավորը տվուց, պրծավ, ընդիան որ նստես դյամին, առաչին սրֆթա մի ձուկ ըռաստ կգա, էն ձկանը քցա ջուրը. ընդիան որ գնացիր, մի ջուր ա գալի՝ մտնըմ ա ծովի մեչը, ինչքան մըչիմ կա՝ թոփ են էլել ընտեղ, սղոցով մի ծառ կկարես, ուրաքով կտաշես ու կդնես էն ջրի վրեն, որ մըչըմները անց կենան։ Էն մըչըմները ժամանակով քեզ կհարկավորին։ Էնտեղան էլ կէթաս կտեսնաս, որ մի մենձ ծառի վրա մի Ջմբուռթ ղշի բուն կա, նրա ճուտերը ամեն տարի օցը ուտըմ ա, ընտեղ բուսուն կպահես, օցին կսպանես, էն Ջմբուռթ ղուշը քեզ կհարկավորի։ Ետո ընդիան էլ կէթաս մի ծովի ղրաղին, մի ծառի վրի աշխարքը ինչ ղդար մեղրաճանճ կա՝ հավաքվել են ընտեղ, էն թելի տուտը կկապես էն ծառիցը, մի տուտն էլ ձեռիդ կպահես ու դյամին կքըշես, կէթաս՝ ծովի մեչին մի կղզի կա, էն կղզումը մի ծեր, հալիվոր մարթ կա, կէթաս նրան բարով կտաս, նա քու բարովը կառնի, քեզ կօրհնի ու կմեռնի, նրա տեղն ընտեղ կփորես, կդնես փոսի մեչը, ֆողը վրա կտաս, նրանից ենենա էլ դու գիտաս, կէթաս, կըլնես Գյուլինան-Բանովշի քաղաքը, ինչ կանես՝ կանես։

Էն օրն էլ մթնեց, գնաց իրա տեղը քնեց. առավոտը լիսացավ, շատ թեզ թաքավորի մարթն էկավ կանչեց տարավ. գնաց թաքավորի կուշտը, թաքավորն ասեց.— Հը՞, ա՛յ տղա, պրծա՞ր, քեֆդ արիր, վերչացրիր, լավ մարթիկ ճանչեցի՞ր։ Հըմի ի՞նչ ես ասըմ, կէթա՞ս։

— Թաքավորը սաղ ըլի, կէթամ, ընչի՞ հըմար չեմ էթա։

Թաքավորն ասեց.— Որթի, դե ուզա՝ տենամ ինչ ես ուզելու քու ճամփի հըմար։

— Զո՛բան աղպեր,— ասում ա թագավորը,— մխելի կաթ բե՞-
բես՝ խմեմ։

— Զո՛ւխտ աչքիս վրեն, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում
ա չոբանը։

Չոբանը էն սհաթն էթում ա մննում սուրուի մեջը, մի ոչխար
կալնում, կաննացնում, կթում, քերեղանը[1] պռտեպռունկ կաթը
լցնում, տալի իրա տղին, որ տանի տա թագավորին։ Տղեն քերե-
ղանը վեր ա ունում, վազացնում թագավորին։ Էս էրեխեն էլ թա-
գավորին շատ դիր ա գալի։

— Ա՛յ որդի,— հարցնում ա թագավորը,— ո՞ւմ տղեն ես։

— Զո՛բանի,— ասում ա։

— Գնա՛ հորդ կանչա՛ գա ըստե։— Տղեն էթում ա հորը կան-
չում, բերում թագավորի կուշտը։

— Ի՞նչ կհրամայես, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա
չոբանը։

— Էս տղեն քո՞ւնն ա,— հարցնում ա։

— Հա՛, թագա՛վորն ապրած կենա, իմն ա. ի՞նչ կա որ։

— Ջի՞լնի ինձ բաշխես։

— Խի՞ չիլնի, թագա՛վորն ապրած կենա, փե՞շքաշ ա. ես քե-
զանից տղա՞ կխնայեմ։—Տղի կռնիցը բռնում ա տալի թագավորին։

Թագավորը չոբանին մի բուռը ոսկի ա տալի, տղին վեր ու-
նում, բերում ամարաթը, սրան էլ ա իրա աղաքին նոքար շինում։
Էս էրկու տղեն իրար հեննա սիրով ապրում են, մենծանում ամա-
րաթումը, ոնց որ մի դռան էրկու շուն՝ ոսկի չեն էլ իմանում, թե
աղպերտինք են։

Անց ա կենում մի տարի, էրկու տարի, իրեք տարի, չորս տա-
րի, հինգ տարի, մախլաս՝ տասը տարի, օրեն մի օրը էս թագա-
վորի երկիրը մի բեզրգյան ա գալի առուտուրի։ Էդ վախտերքը սո-
վորութք ա ըլնում, որ մի բեզրգյան էթում էր ուրիշ երկիր, պտի
իրա ապրանքիցը փեշքաշ տաներ էդ երկրի թագավորին։ Էս բե-
զրրգյանն էլ լավ-լավ փեշքաշներ ա վեր ունում, գալի թագավո-
րին տենալու։

— Ո՞րդիանցի ես,— հարցնում ա թագավորը։

— Ցլա՛ն երկրիցը,— ասում ա բեզրգյանը։

---

[1] Տպագիր տեքստում՝ կոտր. ուղղումը բանահավաքինն է (Ս. Կ.)։

— Ի՞նչ բանի համար ես էկե։

— Էկել եմ առուտուրի։ Բերած փեշքաշները հանում ա ընդեվ դնում, ասում ա.— Ըս էլ բերել եմ քու փայը։

— Շա՛տ լավ ես արե,— ասում ա թագավորը,— գլխիս վրեն ես էկե։ Ինչքամ սիրտդ ուզում ա՝ իմ երկրումը կա՛ց, քու առուտուրն արա՛։

Էս բեզրգյանը թագավորին շատ դիր ա գալի. նստում ա նրա հեննա երկար ու բարակ ասում, խոսում, զրից անում, էթալիս էլ թամբահ ա անում, որ քանի ըստե ա՝ իրա կուշտն էթա, գա։ Բեզրգյանն էլ հո՝ ուրախանում ա, աշխարով մին ըլնում. վեր ա կենում թագավորին գլուխ տալի, թողում էթում իրա բանին։ Էս բեզրգյանը է՛ն բեզրգյանն ա ըլնում, որ, է՞, սրանից քանի տարի առաջ չոլումը վեր ա գալի, շադիր տալի, ենենա ինչ խաբլությունով թագավորի կնիկն առնում՝ փախնում։

Անց ա կենում մի քանի վախտ, օրեն մի օրը էլի էս բեզրգյանը վեր ա կենում, ասում ա. «էթամ թագավորին տեննամ»։ Վեր ա կենում գալի թագավորի կուշտը։ Իրար հեննա հաց են ուտում, պրծնում, նստում դե՛սից, դե՛նից ասում, խոսում, զրից անում, ընչանք դառը կես գշեր խոսում են։ Ենենա բեզրգյանը վեր ա կենում, որ էթա, թագավորը չի թողում։

— Էս բեվախտին էլ ո՞ւր ես էթում,— ասում ա,— հազիր ըստե կքնես, կլիսանա նոր վե կկենաս, կէթաս։

— Չէ՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա բեզրգյանը,— չե՛մ կարա, ես դուքանի տեր եմ, պտի էթամ. բալի գշերն էկան դուքանս կտրեցին, ինչ կա չկա տարան. էն վա՞խտը։

— Մի՛ վախենա,— ասում ա թագավորը,— դուքանիցդ մի չոփ էլա չի կորչի. նոքարներիս կղրկեմ, կէթան դուքանիդ մուղաթ կենան։ Թե կորավ՝ ես տամ։

Բեզրգյանն էլ չի կարում թագավորի խաթրիցն անց կենա։

— Դո՛ւ գիտաս, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— որ ասում ես, կկենամ։—Էդ գշերը թագավորի ամարաթումն ա քնում։

Թագավորն էն սհաթը կանչում ա իրա էրկու նոքարին՝ ջաղացպանի՛ ու շորանի տղին։

— Կէթա՛ք,— ասում ա,—էս գշեր բեզրգյանի դուքանին ղարավուլ կքաշեք, մուղաթ կկենաք, որ մարդ-մուրդ չմոտանա։ Զրլնեմ չիմանամ քնեք, հա՛, թե չէ էլ ձեռիցս չեք պրծնի։ Իմացա՞ք։

1646—20

— Իմա՛ցանք, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են նոքարները,— ո՛նց կքնենք. հո մեր գլխիցը ձեռը չենք վե կալե։

Ասպաբավորվում են, յարաղ, ասպաբ կապում, բեզրգյանի դուքանի բալանիքն առնում, էթում դուքանի դուռը բաց անում, ճրագ վառում, նստում։ Բեզրգյանի կնիկն էլ դուքանի միջին քնած ա ըլնում։

— Բա՛ ո՞նց անենք,— ասում ա պուճուր աղպերը,— որ քընները չտանի։

— Էլ ուրիշ ճար չկա,— ասում ա մենծ աղպերը,— արի՛ հեքաթ ասենք, բալի քններս փախնի։

— Լա՛վ, ասենք։ Դե բաս ըտենց ա՝ աղաք դու ասա, ենենա ես։

— Որ հեքաթի տեղակ իմ գլխով անցկացածը նաղլ անեմ՝ չի՞ լնի։

— Խի՞ չիլնի։ Ընենց արա՛, որ չքնենք՝ նրանից դենը դո՛ւ գիտաս, ի՛նչ ուզում ես՝ ասա՛։

Բեզրգյանի կնիկը սրանց ձենիցը զարթնում ա, համա վախլությունիցը ձեն-ծպտոն չի հանում. խեղճը հենց իմանում ա գոզեր են, ասում ա. «Տենամ ի՞նչ են մասլահաթ անում», տեղի միջին տաղ ա անում, մնում։

— Դե՛ անկաջ դի, ասում եմ,— ձեն տվեց մենծ աղպերը։

— Ասա՛, անկաջ եմ դնում։

— Ես,— ասեց մենծ աղպերը,— ֆլա՛ն թագավորի տղեն եմ։ Օրեն մի օրը մի դարվիշ էկավ հորս ամարաթը, խաբլությունով հորս ձեռիցը թագավորությունը խլեց, մեզ ընդիան դուս արեց։ Խեղճ հերս ի՛նչ արեց, չարեց էլ չկարաց թագավորությունը եդ առնի. ճարը կտրած, իմ ու պուճուր աղպորս կուռը բռնեց, մենք դեռ հլա էրեխեք ինք, մորս հեննա դուս էկավ ղարբություն, որ մի աշխատանքի տուտ բռնի, մեր գլուխը պահի։ Էկանք, էկանք, էկանք, շատն ու քիչն աստոծ ա խաբար, մի չոլ, յաբանի տեղ գշերը վրա հասավ։ Գնացինք թիթեն-միթեն կիտեցինք, բերինք կրակ արինք. ընդե գշերը կացանք։ Հաց-մաց կերանք, պրծանք, թեք ընկանք՝ քնեցինք։ Հենց աչքներս նոր ինք կպցրե բիրդան հեռվից զընգզընգոցի ձեն ընկավ անկաջներս։ Ետ մտիկ արինք, տեհանք մի բեզրգյան իրա քարվանով, քոչ ու բարխանով էկավ, մեզնից մի մանգղիլ հեռու վեր էկավ, ընդե չադիր տվեց։ Վրիցը մի սհաթ չանցկացավ, մըն էլ տեհանք էդ բեզրգյանի նոքարներն էկան, թե

մի քանի կրակ տա՞ք, տանենք կրակ անենք։ Հերս էլ վե կալավ, թե. «Հրե՛ն կրակը, հրե՛ն դուք. տանում եք՝ տարեք»։ Նրանք էլ մի թիթեռնի կտորի վրեն մի քանի կրակ դրին, վե կալան գնացին։ Գնացին, էլեդ էն սհաթը ետ դառան։— Խի՞ էկաք,— հարցրեց հերս։ «Մեր բեզրգյանի կնիկը էրկուգոզիս ա,— ասեցին,— որդե որ ա կաղատվի. ասում սիրուն, թող կնիկդ գա ազատի, էլ եդ նրան մեր ձեռովը վեր ունենք՝ բերենք»։ Մերս էլ ավատաց նրանց խոսքին, վե կացավ գնաց. հլա էն գալն ա՝ որ պտի գա։ Լիսացավ, վե կացանք, տեհանք՝ ո՛նչ քարվան կա, ո՛նչ զադ...։

Պուճուր աղպերը ընչանք ըստե որ լսեց, ալբիալը մատը կծեց. «Բալի,— ասեց ինքն իրան,— սա իմ աղպերն ա, որ իմ աղպերն ա»։

Էլ չկարաց դիմանա, որ աղպերը քոմմա ասի, պրծնի, վե թռավ փաթթվեց ճտովը։

— Ա՛յ հարա՛յ,— ձեն տվեց,— բաս դու իմ աղպերն ես... — էլ չկարաց խոսա, արտասունքը էն սհաթը բուռը-բուռը աչքերիցը վե թափեց։

Մերն էլ էն դհիցը վրա պրծավ[1], փաթրթվեց տղեքանց ճտովը, նրանց թշերը պաչեց, աչքերը պաչեց, պաչպչորեց, տասը բեռը արտասունք չափեց։

— Ա՛յ իմ կորած աղիզ բալեք,— ասեց,— ես էլ ձեր մերն եմ. ախա՛ր մե՞ռա էսքամ տարի ձեր դարդովն էրվելոն, խորովելոն...

Իրեքով էլ մնացին մաթ էլած, իրար էրեսի մտիկ անելոն, հենց իմանում ին էրազ ա՝ ինչ որ տեսնում են։ Ախա՛ր ո՞րդիան ո՞րդե. ըսկի ավատալու բա՞ն ա։

Նո՛ր նստում են ըստե թաղադան խոսք ու զրցի, մասլահաթի տուտը բաց անում, ասում, խոսում, իրար հալ հարցնում, իրար քեֆ հարցնում, իրար գլխով անցկացածը նաղլ անում, լսում, իրար էրեսի մտիկ տալի, խնդում, ծիծաղում, ուրախանում՝ աշխարով մին ըլնում, ընչանք քնները տանում ա, բերում են թաղադան տեղեր քցում դուքանի միջին, իրար ճիտ անում, անուշ քնում։

Առավոտը լիսը բացվում ա թե չէ, բեզրգյանը վեր ա կենում, թաղավորիցը իզին առնում, կրնկում դպա դուքանը։ Գալիս ա ի՛նչ տեսնում՝ իրա կնիկը թաղավորի նոքարների հեննա ճիտ արած

---

[1] Տպագիր տեքստում՝ վազեց. ուղղումը բանահավաքինն է (Ս. Կ.)։

քնած։ Էլ ձեն-ծպտուն չի հանում, թողում ա գալի թագավորին իմաց տալի։

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— քո նոքարները, որ ղրկել իր դուքանիս մուղաթ կենան, արի՛ աչքովդ տես ինչ հալի են։

— Խե՛ր ըլնի,— հարցնում ա թագավորը,— ասա տենամ ի՞նչ ա պատահե։

— Չէ՛, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— չեմ ասի. արի՛ քու աչքովդ տես, որ ավատաս։

Թագավորը իրա նազիր-վեզրի հեննա վեր ա կենում, գալի դուքանը, ամեն բան իրա աչքովը տենում։ Թագավորը մնում ա սառած մտիկ անելոն։

— Էդ քո՞ւ կնիկն ա,— հարցնում ա թագավորը։

— Հա՛, թագա՛վորն ապրած կենա, ի՛մ կնիկն ա։

— Ջա՛նլաթ, ջա՛նլաթ, ջա՛նլաթ,— ձեն ա տալի թագավորը։ Ջանլաթները գալիս են ընդե կաննում։

— Ի՞նչ կհրամայես, թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում են։

— Սրանց վե կացրեք,— ասում ա թագավորը,— իրեքին էլ էս սհաթը իմ աղաքին քյալլա արեք։

Ջանլաթները բռթում են, վե կացնում։ Մերը որ աչքը բաց ա անում, թագավորին, նազիր-վեզրին, բեզրգյանին տենում իրանց գլխավիրև՝ ալբիալը իմանում ա, թե բանը ինչումն ա։

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա մերը,— էրկու խոսք ունեմ՝ թո՛ղ ասեմ, ենենա ի՛նչ ուզում ես արա՛։

— Ասա՛,— ասում ա թագավորը։

— Թագա՛վորն ապրած կենա,— ասում ա,— որ մեր մի մազին էլա դիպնես՝ իմաց կա՛ց հուր հավիտենական մեզ պարտական կմնաս. չունքի սրանք որ կան՝ իմ տղեքն են, ես էլ սրանց մերը։ Նստում ա ըստե մին-մին, տեղը-տեղին իրա գլխով անցկացածը նաղլ անում, ոնց որ ես ձեզ նաղլ արի։

— Ա՛յ հարա՛յ,— ասում ա թագավորը,— բա՛ս դու էլ իմ կնիկն ես, դրանք էլ իմ տղեքը։

Ասում ա ու[1] փաթթվում նրանց ճտովը։ Քոմմա մնացել ին

---

[1] Տպագիր տեքստում հաջորդում է՝ վազեց, որը ջնջված է բանահավաքի ձեռքով (Ս. Կ.)։

սառած մտիկ անելոն։ Բեզրգյանի հալը հո մի՛ք հարցնի. ռանգ-մռանգը քցել ա, սփրթնե, դառե պատի ծեփ։

— Ջա՛նլաթ, ջա՛նլաթ, ջա՛նլաթ,—ձեն ա տալի թագավորը,—էս սհաթին բեզրգյանին քյալլա արեք։

Թուրը շողշողալու բաշտան բեզրգյանի գլուխը ֆրռռում ա, ընդե վեր ընկնում։

Թագավորը նո՛ր կնկա, տղեքաց կուռը բռնում ա, էթում ամարաթը։ Էլ ինչ քե՞ֆ, էլ ինչ ուրախությո՛ւն, էլ ի՛նչ մատաղներ մորթոտիլ, էլ ի՛նչ աղքատներին փող բաժանիլ, որ էլ հալ ու հեսաբ չկար։

Սուտ չի ասած. «Ասսու պահած գառը գելը չի ուտի»։

Նրանք հասան իրա՛նց մուրազին, դուք էլ հասնեք ձե՛ր մուրազին։